

закладуть надійне підґрунтя для вивчення циклу таких нормативних дисциплін, як «Сучасна українська літературна мова», «Стилістика української мови», «Культура мовлення й риторика», «Теорія і практика редагування» тощо. Проте на деяких нових освітніх програмах (порівняно з попередніми), зокрема відділення полоністики, це, на жаль, єдина дисципліна. Отож, подбаймо, щоб студенти до закінчення бакалаврату й магістратури не забули рідну мову, а для цього формувати їхні вміння й навички постійного самонавчання й самовдосконалення не лише іншомовних, а й передовсім українськомовних компетентностей упродовж життя.

Література

1. Кульбабська О. В., Кардашук О. В. Крок у професію. Методика викладання української мови : навч. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. 256 с.

2. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія». Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>

3. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М. Я. Плющ. 7–е вид., стер. Київ: Вища школа, 2009. 430 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-262-6-21>

I. МЕНСІТОВ

Запорізький національний університет

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРИЧНОЇ ПОЕМИ «УКРАЇНА КОЗАЦЬКА» В. СЕВЕРИНЮКА

Поема є одним із найдавніших жанрів літератури, бо виникла вона ще за тих часів, коли літературні тексти заучували напам'ять, і вже значно пізніше фіксували на письмі. Тому епічні поеми вважають історично першими, адже вони нерозривно пов'язані з фольклором і виконують функції національних епосів, –

«Махабхарата» і «Рамаїяна», «Іліада» й «Одісея», «Пісня про Нібелунгів» тощо. «Поема, – зазначає С. Коваленко, – праматір нинішньої письмової літератури і найбільш стародавній літературний жанр, первісно володіє повною універсальністю у пізнавальному і художньому смислах» [2, с. 13].

Залежно від літературного напрямку, в межах якого виконана поема, від часу її створення можна визначити її специфіку як жанру. Поему характеризують як один з видів ліро-епічного жанру. Ліро-епічній поемі притаманна обов'язкова наявність образу ліричного героя, що активно взаємодіє, разом з сюжетом, ніби бере участь у подіях. Таке поняття є відносно звуженим, бо канонізує саму наявність ліричного героя як стовідсотково наявного персонажа у ліро-епічній поемі. Але не можна обмежувати характеристику поеми як жанру тільки визначенням однієї з її базових форм – ліро-епічної поеми з обов'язковою присутністю ліричного героя. Інакше кажучи, не можна канонізувати якісь достатньо розвинені у минулому жанрові види, зокрема, ліро-епічну поему, тому що відбуваються процеси розхитування канону у тому числі й за рахунок повернення до начебто витіснених з літературного вжитку жанрових форм, наприклад, епічних поем минулого, у яких якраз відсутнє ліричне начало, натомість виразно присутнє епічне узагальнення величних історичних подій.

Тому поеми про Запорозжя, про козацтво мають особливий потяг до більшого чи меншого переважання епічного струменю, суб'єктивізація ліро-епіки тут може бути замінена об'єктивізацією героїчного епосу. Так, поема В. Северинюка «Україна козацька»[4] наслідує традиції епічної поеми минулого, у ній акцентована манера поетичного викладу масштабних епічних полотен. На рівні жанрової специфіки це реалізується за рахунок відсутності ліричного героя.

Поетизована історія козацтва, подана В. Северинюком у стислому (зважаючи на охоплений автором період) вигляді, розкриває економіко-політичне положення України на світовій арені загалом. Так автор неодноразово окреслює ситуацію, у якій розвивалася наша країна: «Так велось: різна віра – / всяк свого тримався, / а стерпіти, зупинитись – / навіть не старався. / Одні

одних ображали / (приводу шукали), / для сусіда завжди камінь / в пазусі тримали» [с. 95]. Тут можна говорити про включення публіцистичних елементів до поеми. Характеристика поеми як твору публіцистичного також можливе завдяки тому, що зберігається провідна ознака: «конкретні явища дійсності відображаються в публіцистичному творі у такій образно-логічній формі, що твір здатний впливати як на розум, так і на емоції, на почуття читача...» [с. 8]. Це питання розкривається ширше завдяки декларативності, використанню дошкульного сарказму що вплітається тут в основу змісту, адже поет демонструє тут у більшій мірі ораторську промову, а не філософське художнє полотно, не цурається вдаватися до інвектив («гострий, викривальний виступ, гостре звинувачення, випад» [3, с. 344]), та філіппіки (гнівна викривальна промова, «виступи проти кого-небудь, чого-небудь» [3, с. 877]), і широкого спектру паремій (прислів'я, приказки, фразеологізми) та елементів народних пісень: «Ой, Богдане, / треба стайню / вчасно замикати – / не тоді, як коней вкрали, – / де тепер шукати?» [с. 179] – в'їдливо дорікає автор гетьманові.

Проблема занадто контрастного протиставлення добра і зла, що породжує однобічне тлумачення історичної дійсності у поемі В. Северинюка не виникає через те, що автор засуджує дії, що чинили іноземні правителі проти українського народу і водночас вчинки окремих представників козацтва, що привело нашу країну до нинішнього стану: «Знову доля визначала / вибір наш подальший: / тут – хомут – «шляхетська воля», / там – «батіг монарший» [с. 173].

Отже, поема – це такий же за своєю суттю «метажанр», як і ліричний вірш-переживання, їй властиве розмаїття жанрових видів і підвидів, комбінування епічного й ліричного начал, публіцистичної форми викладу й історичної декларативності. Класифікація поеми «Україна козацька» В. Северинюка як історичної зумовлена беззаперечною епічністю описуваних подій, увагою автора до детальної портретної характеристики реальних діячів, із уведенням символічних картин, що розкривають дух історичної епохи.

Література

1. Здоровега В. Мистецтво публіциста : Літературно-критичний нарис. Київ : Радянський письменник, 1966. 175 с.

2. Коваленко С. А. Поэма как жанр литературы. Москва : Знание, 1987. 112 с.
3. Словник іншомовних слів / за ред. О. Мельничука 2–е вид. Київ : Головна редакція УРЕ, 1985. 967 с.
4. Северинюк В. *Україна козацька*. Львів : Каменярь, 2015. 479 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-262-6-22>

Н. МИРОНОВА

Запорізький національний університет

**АЙРИС МЕРДОК И ЛЮДВИГ ВИТГЕНШТЕЙН :
К ВОПРОСУ О ФИЛОСОФСКИХ ИСТОКАХ РОМАНА
«ПОД СЕТЬЮ»**

Принято считать, что роман Айрис Мёрдок «Под сетью» написан в русле экзистенциализма и является своеобразным диалогом с Жаном-Полем Сартром. Устоявшееся утверждение можно дополнить, поскольку в первой половине 1950–х годов писательница увлекалась работами одного из представителей аналитической философии – Людвига Витгенштейна.

На тот факт, что роман «Под сетью» связан с идеями Ж.-П. Сартра и Л. Витгенштейна, указывали Н. Михальская [8, с. 441] и Е. Осипенко [9, с. 9], но в их работах больше внимания уделено влиянию экзистенциалистской теории Сартра и его романа «Тошнота». Вопрос о характере художественной интерпретации в романе философских концепций Л. Витгенштейна и об аллюзивных отсылках к личности самого философа поднимается крайне редко, чем и обусловлена новизна предлагаемого исследования.

В своём дебютном романе А. Мёрдок постоянно апеллирует к идеям Л. Витгенштейна, что проявилось уже в названии – «Под сетью». Как правило, его трактуют как сеть экзистенциального кризиса, по Сартру, или ловушку абсурдной повседневности. По Витгенштейну же, сеть – это лимит языка. Философ утверждал,